

หนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิง
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

น่านา ผ้าจก ไทยยวน

หนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิง

นานาผ้าจากไท-ยวน

สำหรับ

บุคคลทั่วไป

นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม

ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ปาณี เดชวิทยาพร

นানাผ้าจากไท-ยวน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ปาณี เดชวิทยาพร.

นানাผ้าจากไท-ยวน.-- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2546.

120 หน้า.

1. การทอผ้า-- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

677.028242

ISBN : 974-9610-72-5

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทขอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว อัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : มิถุนายน 2546

ราคา 155 บาท

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งธนาคัตติส่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม อาจารย์พีระ พนาสุภน

9/99 อาคารแม็ค ขอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0-2938-2022-7 แฟกซ์ 0-2938-2028

พิมพ์ที่ : บริษัท เจ้าพระยา ปรินต์ติ้ง จำกัด

โทร. 0-2424-3684

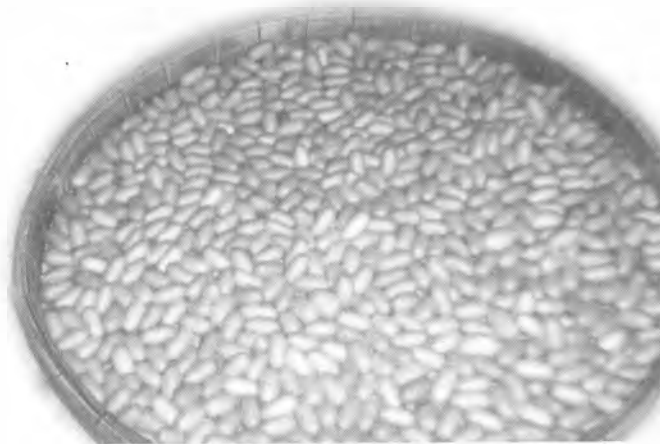
คำนำ

“นานาผ้าจากไท-ยวน” เป็นหนังสือค้นคว้าอ้างอิงกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์ มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย โดยมุ่งให้รู้จักและเข้าใจผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และเข้าใจพื้นฐานและผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เนื้อหาภายในเล่ม ประกอบด้วยเรื่องราวประวัติความเป็นมาของการทอผ้าของไทย ประเภทของผ้าพื้นบ้านชนิดต่างๆ รวมไปถึงกระบวนการในการทอผ้า การทอผ้าจากในประเทศไทย การทอผ้าจากของคนไท-ยวนในท้องถิ่นต่างๆ เช่น จังหวัดราชบุรี จังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดสระบุรี โดยเน้นในด้านประวัติความเป็นมา การนำมาใช้สอยในชีวิตประจำวันและการสืบสาน

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือค้นคว้าอ้างอิงเรื่อง “นานาผ้าจากไท-ยวน” จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของนักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจเป็นอย่างดี

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

สารบัญ

ผ้าไทย	7
● ประเภทของผ้า	10
การทอผ้า	17
● กระบวนการทอผ้า	17
● วัสดุในการทอ	17
● การทอผ้าฝ้าย	19
● สรุปวิธีการทอผ้า	35
การทอผ้าจก	37
● การทอผ้าจกในประเทศไทย	38
● กรรมวิธีการทอผ้าจก	40
ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี	41
● ประวัติไท-ยวน ราชบุรี	42
● การแต่งกายของชาวไท-ยวน ราชบุรี	45
● ผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี	47
● รูปแบบผ้าขึ้นไท-ยวน ราชบุรี	51
● การสืบสานการทอผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี	65
ผ้าจกไท-ยวน แพร่	67
● ประวัติไท-ยวน จังหวัดแพร่	68
● การแต่งกายของชาวไท-ยวน เมืองแพร่	72
● ผ้าจกไท-ยวน เมืองแพร่	77
● การสืบสานการทอผ้าจกไท-ยวน เมืองแพร่	91
ผ้าจกไท-ยวน แม่แจ่ม เชียงใหม่	93
● ความเป็นมาของชาวไท-ยวน แม่แจ่ม	94
● การแต่งกายของชาวไท-ยวน แม่แจ่ม	96
● ผ้าจกไท-ยวน แม่แจ่ม	97
● การสืบสานการทอผ้าจกไท-ยวน แม่แจ่ม	105
ผ้าจกไท-ยวน เส้าไห้ สระบุรี	107
● ความเป็นมาของชาวไท-ยวน เส้าไห้	108
● การแต่งกายของชาวไท-ยวน เส้าไห้	109
● ผ้าจกไท-ยวน เส้าไห้	111
● การสืบสานการทอผ้าจกไท-ยวน เส้าไห้	113
บรรณานุกรม	115

ผ้าไทย

หากกล่าวถึงผ้าไทยก็จะนึกถึงผ้าชิ้นในแบบต่างๆ ของแต่ละภูมิภาค แต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไป หรืออาจมีความคล้ายคลึงกันบ้าง เลือผ้าที่เราคุ้นเคยกันอยู่ทุกวันนี้มีความเป็นมาแต่อดีต โดยพบจากหลักฐานทางโบราณคดีดินแดนซึ่งเป็นอาณาจักรไทยมีการทอผ้าขึ้นมาใช้ไม่ต่ำกว่า 2,500 ปี โดยชุมชนที่อาศัยอยู่ในแถบแหลมทอง (สุภัทรา โอฬาริกเดช, 2536 : 23) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เรามีการผลิตเสื้อผ้าชนิดต่างๆ มานานแล้ว จากการผลิตขึ้นใช้เองภายในครอบครัว ในชุมชน สืบทอดกันมาจนปัจจุบันที่มีวิวัฒนาการเพิ่มมากขึ้น มีการผลิตเพื่อจำหน่ายแจกกันทั่วไป

จากหลักฐานบันทึก จดหมายเหตุต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการในการทอผ้าของกลุ่มชน หากจำแนกตามยุคสมัย ตั้งแต่การตั้งเป็นอาณาจักรต่างๆ จนกระทั่งรวมเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สมัยอาณาจักรล้านนา
2. สมัยสุโขทัย
3. สมัยอยุธยา
4. สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยอาณาจักรล้านนา ได้แก่กลุ่มชนที่อยู่ในแถบ 8 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งได้มีการทอผ้าขึ้นเพื่อใช้สอยในครอบครัว และเพื่อใช้แลกเปลี่ยนเป็นสินค้าระหว่างกัน ผ้าที่ปรากฏในยุคนี้ ได้แก่ ผ้าสีจันทร์ขาว ผ้าสีจันทร์แดง ผ้าสีดอกจำปา

สมัยสุโขทัย มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามีการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมสีต่างๆ ขึ้นใช้ทั่วไป โดยเฉพาะผ้าเบญจรงค์หรือผ้าฝ้ายห้าสี ผ้ายกดอก ผ้าสกุลพัสดุ ผ้ากรอก ซึ่งเป็นผ้าสำหรับพันรอบหน้าผาก (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2530 : 3) และผ้าที่ทอขึ้นสมัยสุโขทัยยังคงเป็นการทอผ้าขึ้นใช้เองภายในครัวเรือน มีบางส่วนเป็นผ้าที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ เช่น ผ้าไหม ผ้าแพร ซึ่งจะสั่งซื้อจากจีน อินเดีย เปอร์เซีย โดยผ้าเหล่านี้เป็นผ้าที่ใช้กันในราชสำนักเท่านั้น

สมัยอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ การแต่งกายมีวิวัฒนาการขึ้น โดยนอกจากมีการทอผ้าขึ้นใช้ภายในครัวเรือนแล้ว ยังมีการจำหน่ายจนเกิดเป็นย่านตลาดขึ้นสำหรับการซื้อขายเสื้อผ้าต่างๆ ในกรุงศรีอยุธยา เช่น ย่านตลาดบ้านป่าขมพูเป็นแหล่งขายผ้าขมพู ผ้ารัดประคด ผ้าหนังไก่ ตลาดย่านป่าไหมเป็นแหล่งขายไหมครุยไหมพ่นไหมเบญจพรรณ ตลาดย่านทุ่งหมาเป็นแหล่งขายเสื้อผ้า กางเกงต่างๆ ผ้าปัก ผ้าปักทองประดับกระจก (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2530 : 4-5)

สมัยรัตนโกสินทร์ (โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) จากการเปิดประเทศมีความสัมพันธ์

กับประเทศต่างๆ มากขึ้น ทำให้มีการนำผ้าจากต่างประเทศเข้ามาขายในราคาถูกลง ชาวบ้านจึงหันไปซื้อหาสินค้าเหล่านี้ แทนการทอขึ้นใช้หรือจำหน่าย ทำให้งานหัตถกรรมเหล่านี้เสื่อมโทรมลง (ปิติ กลีโกศล, 2541 : 11)

จากสาเหตุนี้จึงทำให้เกิดการส่งเสริมการเลี้ยงไหม ปรับปรุงพันธุ์ ตั้งโรงเรียนช่างไหม และกรมช่างไหมขึ้นในปี พ.ศ. 2444 ปัจจุบันนี้ยังมีชื่อหลงเหลืออยู่ เช่น ตรอกโรงไหม ซึ่งอยู่บริเวณเชิงสะพานปิ่นเกล้า ฝั่งพระนคร

สืบเนื่องสู่ยุคปัจจุบันการทอผ้าที่เป็นงานหัตถกรรมในท้องถิ่นต่างๆ ได้มีการสืบสานต่อเนื่องมาโดยตลอด เช่น ในแถบจังหวัดเชียงใหม่ แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ขอนแก่น สุรินทร์ นครราชสีมา ฯลฯ

มีบางแห่งที่ขาดการอนุรักษ์สืบทอด คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะสืบสานงานทอผ้าอีกต่อไป นับว่างานหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าจึงล้มหายไปจากประเทศไทย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นห่วงงานหัตถกรรมเหล่านี้ จึงได้ทรงจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพขึ้นมาเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการทอผ้าให้สืบสานต่อไป และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน

นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเล็งเห็นถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมการทอผ้า จึงทำให้ในบางท้องถิ่นมีการพลิกฟื้นการทอผ้าขึ้นมาใหม่ หลังจากที่เคยหยุดชะงักไปนาน

ประเภทของผ้า

ผ้าทอมีลักษณะที่แตกต่างกันหลากหลายชนิด หากแบ่งตามกรรมวิธีการผลิต สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ผ้ามัดหมี่
2. ผ้าขิด
3. ผ้ายกมุก
4. ผ้าลายน้ำไหล
5. ผ้าจก

ผ้ามัดหมี่

ผ้ามัดหมี่ หรือ I-kat เป็นผ้าที่มีกรรมวิธีในการทอผ้าแพร่หลายในประเทศแถบเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย และจีน

สำหรับในประเทศไทยการทอผ้ามัดหมี่จะทำกันแถบจังหวัดในภาคอีสาน ซึ่งจะทอผ้ามัดหมี่ทั้งในผ้าฝ้ายและผ้าไหมโดยทาลวดลายต่างๆ ได้สวยงาม เช่น ลายต้นสน ลายเรือหงส์ ลายดอกหญ้า ลายแมงมุม ลายนัคร เป็นต้น

● ผ้ามัดหมี่